

Johannes Kirkegaard, Visby Spillemand og komponist

af Olaf Nørgaard, Skivevej 9, 7500 Holstebro

Sydthy Egnshistoriske Arkiv fik i efteråret tilsendt et lille hæfte med tekst og melodi: ”Er du bange for sorg?”.

Komponisten, Johannes Kirkegaard, var ukendt. Ved nærmere eftersyn viste det sig dog, at arkivet havde håndskrevne noder med nogle af hans melodier. Da disse melodier var ganske kønne, blev der påbegyndt en indsamling af oplysninger om komponisten, en indsamling, der gav så stort et udbytte, at der kunne skrives en biografi.

*Johannes Kirkegaard. Fotografi fra ??
(Egnshistorisk Arkiv)*

Forslægt og barndom

Ved folketællingerne 1834 og 1840 finder vi i Villerslev ægteparret Ivar Poulsen Kirkegaard og Helvig Kirstine Jensdatter. Han var indsidder og daglejer, og der var i ægteskabet to børn, Poul og Jens. Den sidste skal vi senere vende tilbage til.

Ved den følgende tælling 1845 er Ivar Poulsen død, og enken har fået en ny mand, Lars Kristensen Kirkegaard. Han angives at være gårdfæster, og der er nu fire børn, nemlig tre fra det første ægteskab og et fra det sidste.

I dette ægteskab fødes 25. februar 1850 en søn, der i dåben får navnet Johannes Larsen Kirkegaard.

Hjemmet var fattigt, der var mange børn, og disse måtte tidligt tage fat og hjælpe til, dels i hjemmet, dels hos fremmede.

Første søndag efter påske i 1864 bliver Johannes konfirmeret i Villerslev kirke. Hans vidnesbyrd i kirkebogen er: Opførsel mg, kundskab mg. Han er da sandsynligvis i tjeneste hos fremmede.

Hvad han har foretaget sig i årene lige efter konfirmationen, ved vi ikke. Sandsynligvis har han lært murerfaget. I Visby tilgangsliste oplyses, at Johannes Larsen - 19 år - 3. november 1869 flytter fra Villerslev til Visby Vestergaard.

Visby Vestergaard

Denne gård var en af de store gamle gårde i Visby. I 1802 var dens hartkorn 10 tønder, 7 skæpper. Den blev først i trediveerne købt af ægteparret Poul Johnsen og Laurette Elisabeth Sommer. Han var født i Nykøbing Mors i en slægt, der var kommet fra Norge. Hun var født i Sejerslev på Mors, datter af sognepræst Niels Sommer.

Slægten Sommer kan følges helt tilbage til reformationstiden. Blandt medlemmerne finder vi mange præster, degne, jurister, officerer, storbønder og handelsfolk, altså personer fra øverste del af middelklassen, enkelte fra overklassen.

Vestergårdfamiliens stilling i samfundet kan vi se af dens omgangskreds, og omgangskredsen får vi oplysninger om af kirkebogens fortegnelser over fadderne ved barnedåb. Det er som i Sommerslægten den velhavende middelstand, vi møder.

Proprietær Poul Johnsen døde 6. maj 1865. Han havde ved testamentarisk disposition sørget for, at hustruen kunne sidde i uskiftet bo som ejer af Visby Vestergaard. En ret, som hun benyttede sig af indtil 1871.

Ved købekontrakt af 24. marts 1871 tinglæst 18. juli 1872 bliver Visby Vestergaard solgt. Prisen er 13.000 rigsdaler, hvoraf de 7.000

Jobs Kirkegaards hus, »Liselund«, fotograferet 1989. (Foto: Uffe Larsen)

betales kontant. Det resterende sikres ved en panteobligation.

Enken har altså forladt gården med en betydelig formue. Hun er sandsynligvis flyttet til Thisted, hvor hun dør 25. november 1873.

Hun blev begravet på Visby kirkegård, hvor gravstedet endnu findes.

På Visby Vestergaard blev der født tre børn, to sønner og en datter. Den ene af sønnerne døde ung, den anden er velkendt i Thy. Det er konsul, sagfører, landstingsmand og legatstifter Ingvald Johnsen, hvis levnedsløb er beskrevet i Historisk Årbog 1981. Datteren Augusta blev gift med Johannes Kirkegaard. Hendes levnedsløb skulle forme sig helt anderledes.

Augusta Johnsen

Augusta Theophile Johnsen blev født 31. august 1832. Hun voksede op på Visby Vestergaard, hvor hun sandsynligvis har tilbragt hele sin barndom og ungdom. Hun blev konfirmeret i Heltborg kirke anden søndag efter påske 1847. Vidnesbyrdet var: "Kundskaber meget godt, opførsel meget godt."

I hjemmet har hun vel levet overklassedøtrenes beskyttede, problemløse og kedelige tilværelse. Men dette har ikke varet ret længe.

I sommeren 1855 fik hun en datter med en gårdmandssøn, Jens Pedersen Pallisgaard, fra nabosognet Heltborg.

26. oktober 1856 blev hun viet til denne Jens

Pallisgaard. Vielsen fandt sted i hans faders hjem, og kirkebogen oplyser, at vielsen finder sted ifølge kongelig tilladelse af 25. oktober.

Et par uger efter brylluppet føder hun en dreng, der kun lever få timer. I sommeren 1859 får hun igen en datter.

Hvorledes, det har været muligt for det unge ægtepar at tjene til det daglige brød, kan ikke oplyses. Sandsynligvis har der været smalhans i hjemmet. I kirkebogen kaldes Jens Pallisgaard nogle gange indsidder, andre gange tjenestekarlstillinger, der ikke giver de store indtægter.

Ægteskabet bliver senere opløst. Det må være sket inden 1865, for Augusta benævnes nu "fraskilt fruentimmer" i kirkebogen. Efter skilsmissen må hun være flyttet ind på Visby Vestergaard.

Hertil ankommer Johannes Kirkegaard 3. november 1869. Den 10. april 1870 bliver de to viet i Visby kirke, og 28. juni fødes deres første barn, en pige, der senere døbes Laurette Elise Marie Kirkegaard. I slutningen af 1872 får de en søn, der dør, da han er godt to år.

Ægteparrets stilling på Vestergaard er ikke helt klar. I 1867 kaldes Augusta forpagterske, Johannes Kirkegaard kaldes i 1870 forpagter. Hele familien må være flyttet fra Vestergaard i 1871, da denne gård blev solgt, og vi ved intet sikkert om deres færden, før de i 1877 bliver grundejere.

Polka og totur af Johannes Kirkegaard

Liselund

Ved skøde af. 4. juli 1877 tinglæst 10. januar 1878 køber de en lille parcel, matrikel nr. 6 c, Visby, af gården Hedegaard. Parcellen udgør "det stykke af gårdens mark, der ligger vest for byvejen fra Villerslev til Grurup". På denne parcel bygger de i løbet af efteråret 1877 et hus kaldet "Liselund" efter datteren. Parcellen var ganske lille, hartkornet kun 1 fjerdingkar og 1 album. Der købes senere to små parceller, så hartkornet kommer op på 3 fjerdingkar og 1 album, men disse to parceller sælges igen 1918. Gamle naboer og elever skønner, at arealet da var på 2 til 3 tønder land. Der kunne holdes 1 til 2 køer, et par grise og en del fjerkræ, men ingen heste.

Ved den første handel i 1877 synes der at have været småt med penge. Prisen for jorden er 800 kr., der betales med 300 kr. kontant og en panteobligation på 500 kr. Senere blev der mere velstand. Gamle elever fortæller, at der i huset var skinnende rent og propert, og at der var mange smukke møbler. Nogle af disse var finere end de møbler, man på den tid kunne finde i bondehjemmene. Det har sandsynligvis været møbler, der engang har stået på Visby Vestergaard.

På denne lille landejendom boede Johannes Kirkegaard til sin død 27. juli 1925, først sammen med hustruen, datteren Elise og en datter, Nikoline Jensen, fra Augustas tidligere

ægteskab. Ved folketællingen 1890 er denne datter flyttet hjemmefra. Augusta dør 1896, og Johannes Kirkegaard er derefter alene med Elise.

Ved folketællingerne 1880 og 1890 kaldes han murer, men han må alligevel have fået tid til at tage sig af landbruget. I en avisartikel i anledning af 75 årsdagen i 1925 fortælles, at han et par gange har fået præmie for veldrevet landbrug.

Elise Kirkegaard blev 15. oktober 1925 viet i Hurup kirke til en enkemand, Anders Madsen Bach, fra nabogården Ambygaard, og parret flyttede til et parcelhus i Villerslev, hvor de boede til deres død. "Liselund" blev solgt. Den har senere været i handelen nogle gange. Jorden er nu solgt fra, men selv huset ligger der endnu, Villerslevvej 54.

Lise Bach flyttede fra Visby, men hun glemte ikke sin fødeby. I 1930 betalte hun installationen af elektrisk lys i Visby kirke.

Hun døde 4. januar 1937 og blev begravet i det gravsted, hvor forældrene og den i 1875 døde broder var begravet. Dette gravsted ligger lige ved siden af Augustas forældres gravsted - begge smukt vedligeholdt.

Musikken

Johannes Kirkegaard lærte at spille i sin tidlige ungdom, og vi kender sandsynligvis navnet på hans lærer.

Det er den ovennævnte halvbroder, Jens

Jobs. Kirkegaards fløjte ejes i dag af Edith Korsgaard, Hurup. (Foto: Uffe Larsen)

Ivarsen Kirkegaard, der tog lærereksamen fra Ranum seminarium 1862. Han havde først nogle måneders vikariat i Thy og var dernæst 7 år i Sundby på Mors. Han blev senere skoleinspektør i Viborg, hvor han døde 1913.

I flere avisartikler i anledning af jubilæet og runde fødselsdage fortælles, at han var meget musikalsk, og at han komponerede.

Johannes Kirkegaard spillede violin, fløjte og orgel, men det var violinen, der var hans yndlingsinstrument, og det var den, der blev brugt, når han spillede til fester.

Han var fra ungdommen spillemand. Det vil sige, at han tog ud og spillede for betaling ved brylluppet, barnedåb, høstgilder og andre fester. Den slags gildet varede ofte hele natten og en del af næste formiddag, og lønnen var lav.

Han kom hurtigt til at give undervisning. Det betød en bedre aflønning og en mere behagelig arbejdstid. I en artikel i Thisted Amts Tidende 1925 fortælles, at han da havde 10 elever. I Tinne Gissels bog roses han for sine store pædagogiske evner, og det fortælles, at han undertiden komponerede melodier til brug i undervisningen.

Blandt hans elever var også datteren Elise. Hun lærte at spille orgel, og da Visby kirke fik orgel, blev hun organist. Gamle elever fortæller, at man næsten hver helligdag kunne se far og

datter følges ad i kirke.

Som mange andre landsbyspillemand var han også komponist. I ovennævnte materiale i Egnshistorisk Arkiv findes ca. 15 kompositioner. Det er totur, sekstur, vals, hopsa, polka og mazurka, altså de melodier, man dansede efter omkring århundredskiftet.

To af disse melodier er trykt. Det er "Elevernes vals" og "Hilsen til Kjæstrup", mazurka, begge trykt i Tinne Gissels bog om Viggo Post. Melodien til den i indledningen nævnte sang "Er du bange for sorg?" er trykt i Thisted Dagblad 29. december 1988. En reinlænder og en mazurka er trykt i Henry Marks bog.

»Liselund«. (Foto: Uffe Larsen)

Efter artiklen i Thisted Amts Tidende 1925 findes der flere kompositioner end de ovenfor

nævnte. Denne artikel om en næsten glemt spillemand kan måske bevirke, at flere af hans kompositioner drages frem af glemslen.

Litteraturliste

Sydthy Egnshistorisk Arkiv

Nodebøger, håndskrevne noder.

Rigsarkivet

Folketællinger - 1834, 1840, 1845, 1870, 1880, 1890.

Landsarkivet, Viborg

Kirkebøger: Hurup, Heltborg, Villerslev, Visby.

Realregister - Visby og Heltborg Sogne, B 34, SP 109, nr. 32.

Realregister - Visby Sogn, B 34, SP 195, folio 33 b og folio 91 b.

Skødeprotokol - Hassing-Refs Herred, B 34, SP 29, folio 786.

Skødeprotokol - Hassing-Refs Herred, B 34, SP 34, folio 13 b.

Historisk Årbog for Thy, Mors og V. Hanherred, 1981, side 78.

Danske gårde, 2. Samling, bind 2, side 640.

Tinne Gissel: Viggo Post. Forlaget Buen, Heltborg. 1984.

Henry Mark: Spillemandsmelodier fra Nordvestjylland. 1984.

Otto Sommer: De sidste syv led af præsteslægten Sommer. Slagelse. 1931.

Thisted Amts Tidende, 23. februar 1925.

Thisted Dagblad, 10. april 1980 og 29. december 1988.

Viborg Stiftes Folkeblad, 26. april 1912.

Viborg Stiftes Folkeblad, 4. august 1913.

Kilde: Sydthy Årbog 1989, side 35-39.